

РИЗИКИ ВПЛИВУ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС НА УКРАЇНСЬКО- ПОЛЬСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В АГРАРНІЙ СФЕРІ: МІЖДЕРЖАВНИЙ І ТРАНСКОРДОННИЙ АСПЕКТИ

Борщевський Віктор Валентинович,
доктор економічних наук, доцент,
Куцаб-Бонк Катажина Каземирівна,
кандидат економічних наук

Обґрунтовано актуальність дослідження ризиків, пов'язаних зі створенням зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, для розвитку українсько-польської торгівлі сільськогосподарськими товарами. Враховуючи високий рівень аграрного потенціалу України та Польщі, доведено необхідність зміцнення продовольчої безпеки обох держав у процесі реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Метою статті визначено пошук шляхів зміцнення продовольчої та економічної безпеки України й Польщі на основі посилення їх взаємної співпраці в аграрній сфері. Виявлено наявність значних резервів нарощування обсягу двосторонніх експортно-імпортних операцій між країнами на міждержавному і транскордонному аграрних ринках. Окреслено потенційні наслідки створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС для продовольчої безпеки обох держав. Запропоновано активізувати співпрацю в інвестиційній сфері з метою налагодження дієвого трансферу аграрних технологій з Польщі в Україну. Наголошено на необхідності розвитку інституційної інфраструктури з метою підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу прикордонних сільських територій України та Польщі.

Ключові слова: зона вільної торгівлі, експорт та імпорт сільськогосподарських товарів, прикордонна торгівля.

Borshchewskyi Viktor, Kutsab-Bonk Katazhyna

RISKS OF INFLUENCE OF THE FREE TRADE ZONE WITH THE EU ON THE UKRAINIAN-POLISH COOPERATION IN AGRARIAN SPHERE: INTERSTATE AND CROSS-BORDER ASPECTS

The actuality of the researching of some risks that were caused by creating of the free trade zone between Ukraine and the EU for the development of Ukrainian-Polish trade in agricultural products is proved. The need to strengthen the food security of both countries in the process of implementation of the Association Agreement between Ukraine and the EU is argued. Considering the high level of agrarian potential of Ukraine and Poland, the aim of the article is search of the ways of improving food and economic security of Ukraine and Poland on the basis of strengthening their mutual cooperation in the agrarian sphere. The presence of significant reserves of increase of the volume of bilateral export-import operations between the countries in the interstate and cross-border agricultural markets is revealed. The potential impacts of forming a free trade zone between Ukraine and the EU on food security of both states are outlined. It was proposed to activate the cooperation in the investment sphere with the aim at establishing an effective transfer of agricultural technologies from Poland to Ukraine. The importance of development of institutional infrastructure to enhance the efficient use of natural resource potential of rural cross-border territories of Ukraine and Poland is emphasized.

Keywords: free trade zone, export and import of agricultural goods, cross-border trade.

Одним із ключових секторів економіки, на функціонування яких вплине підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС, є сільське господарство. Це пов'язано як з традиційно вагомим значенням аграрного сектору в системі пріоритетів економічної політики ЄС, так і з особливо важливою роллю, яку відіграє сільськогосподарське виробництво у формуванні ВВП та нарощуванні експортного потенціалу України.

Водночас економічні наслідки підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС становлять значний інтерес для окремих країн – членів Євросоюзу, які, маючи сприятливі ресурсні та природно-кліматичні умови, експортують на внутрішній ринок цього об'єднання низку важливих сільськогосподарських товарів. Насамперед це стосується Польщі, аграрний експорт якої становить велику частку зовнішньоекономічного обороту держави. При цьому зазначена продукція експортується не лише на ринки західно-європейських країн, а й в Україну. Тому поглиблення європейської інтеграції на основі лібералізації зовнішньої торгівлі ЄС із нашою державою може стати як чинником підвищення ефективності використання експортного потенціалу та стимулювання зовнішньої торгівлі Польщі (завдяки використанню переваг внутрішньогалузевої торгівлі з Україною), так і засобом обмеження польського експорту на ринок ЄС (через посилення конкуренції з боку українських товаровиробників).

Це актуалізує наукову проблематику, пов'язану з виявленням потенційних наслідків дії зони вільної торгівлі між Україною та ЄС на українсько-польське співробітництво в аграрному секторі економіки, а в ширшому контексті – на формування пріоритетів продовольчої безпеки та стратегічного партнерства обох держав у довгостроковій перспективі.

Окреслена проблематика вже досліджувалася в численних наукових працях українських і польських авторів. Насамперед це стосується публікацій Л. Амброзяка, А. Балазса, С. Бочарова, І. Гурака,

Е. Кавецької-Вижиковської, Я. Логвінова, М. Терещук, Й. Ровінського та ін.

Наприклад, М. Терещук і Л. Амброзяк зазначають, що актуальність досліджень українсько-польського співробітництва в аграрній сфері зумовлена понад п'ятиразовим зростанням обороту двосторонньої торгівлі сільськогосподарськими товарами упродовж останніх 15 років. Водночас ця торгівля стикається з низкою проблем, які ускладнюють її розвиток та обмежують обопільну вигоду від активізації експортно-імпорتنих операцій [10].

На думку С. Бочарова, досвід Польщі, здобутий під час створення правової бази інтеграції з ЄС, може бути корисним для України у процесі поетапної розбудови євроінтеграційної інституційно-правової бази. Насамперед це стосується засобів досягнення відповідності України Копенгагенським критеріям, впровадження *acquis communautaire* у правове поле нашої держави, а також покрокового виконання положень Угоди про асоціацію з ЄС [1, 40].

Така позиція перегукується з баченням В. Тихоновича, який зазначає, що з огляду на важливість формування поглибленої зони вільної торгівлі, яка є невід'ємною частиною Угоди про асоціацію з ЄС, першочергового значення в сучасних умовах набуває приведення українського законодавства й регуляторної практики у відповідність до норм та положень ЄС, особливо щодо застосування міжнародних і європейських стандартів та інструментів у відповідних сферах співпраці [8].

Окреслюючи основні проблеми розвитку торговельного співробітництва сільськогосподарською продукцією України з країнами – членами ЄС, у т.ч. Польщею, Т. Власюк зазначає, що за останнє десятиріччя товарна структура українського експорту практично не змінюється, спостерігається лише незначне коливання частки окремих товарних груп. Така ситуація свідчить про неефективну реалізацію експортного потенціалу нашої держави. Зокрема, потребує удосконалення структура виробництва та

експорту сільськогосподарських товарів у напрямі поглиблення ступеня їх переробки [3, 52–53].

І. Гурак наголошує, що Україна зробила вагомий крок на шляху європейської інтеграції, уклавши Угоду про асоціацію з ЄС. Однак, як засвідчує досвід сусідніх країн, навіть набуття статусу асоційованого члена може зумовити певні труднощі. Так, у випадку Польщі умови, на яких було укладено угоду про асоціацію, були не зовсім вигідними для сільськогосподарської сфери. На думку автора, високий, до того ж не до кінця розкритий потенціал українського сільськогосподарства дає змогу стабільно підтримувати позитивне сальдо у зовнішньоторговельному обороті аграрною продукцією, а одним із чинників, який міг би допомогти в максимальній реалізації цього потенціалу, є врахування та недопущення польських прорахунків у сільськогосподарській сфері [4].

На регіональний, передусім транскордонний контекст українсько-польського торговельно-економічного співробітництва в аграрній сфері звертають увагу науковці Інституту регіональних досліджень НАН України. Зокрема, вони зазначають, що світовий досвід, особливо досвід країн – членів ЄС, свідчить про значний потенціал прикордонної торгівлі, яка створює конкурентне середовище на транскордонних ринках і в кризових ситуаціях надає можливість виживання, а за стабільної ситуації сприяє більш швидкому підвищенню життєвого рівня населення прикордонних територій. Однак прикордонна торгівля за сучасних умов українсько-польського економічного і транскордонного співробітництва має також негативні аспекти розвитку; йдеться, зокрема, про заміну прикордонною човниковою торгівлею інших видів економічної активності у прикордонних сільських населених пунктах України. А для багатьох молодих людей, які починають у такий спосіб свій трудовий життєвий шлях, це може мати негативні довгострокові наслідки. Адже не працюючи в офіційному секторі економіки, а отже,

не маючи жодних зобов'язань перед державою, вони, відповідно, не зможуть розраховувати на соціальний захист та пенсійне забезпечення з боку держави, як у найближчому, так і в більш віддаленому майбутньому [6, 24–25].

Розвиваючи цю тезу, Я. Логінов наголошує, що на практиці легальна прикордонна торгівля виявляється ускладненою через інституційні деформації в системі малого прикордонного руху. На його думку, замість того, аби зробити законодавство реальним, було створено «корупціогенну практику», в якій нелегальна прикордонна торгівля є доволі привабливою. На основі цього автор робить невтішне резюме: «Результати такої політики жакливі: на коридорі для прикордонного контролю негромадян ЄС типовими є довгі черги дрібних контрабандистів цигарок та алкоголю. Від цього страждають звичайні українські туристи, які мають чекати на кордоні по кілька годин, бо для митників кожен українець є потенційним нелегальним торговцем... Перспектива, що українська бабуся, яка хоче легально продати трішки своїх квашених продуктів на базарі у Перемишлі, заснує товариство з обмеженою відповідальністю і займатиметься процедурами імпорту-експорту, здається малореальною» [5].

Таким чином, українсько-польське економічне співробітництво у сфері експорту та імпорту сільськогосподарських товарів має низку переваг, спроможних забезпечувати ефективну реалізацію економічних інтересів обох держав на загальнонаціональному й регіональному (транскордонному) рівнях, проте водночас характеризується певними труднощами та ризиками розвитку, які можуть набувати гіпертрофованих форм в умовах лібералізації зовнішньої торгівлі, передбаченої Угодою про асоціацію і створенням зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Це актуалізує необхідність виявлення основних ризиків впливу зони вільної торгівлі з ЄС на українсько-польське економічне співробітництво в аграрній сфері, як на міждержавному, так і на

транскордонному рівнях, з метою формування пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності використання соціально-економічного потенціалу обох держав у контексті нових викликів європейської інтеграції.

З огляду на зазначене, метою статті є окреслення напрямів зміцнення продовольчої та економічної безпеки України на основі активізації її двостороннього співробітництва з Польщею у сфері сільськогосподарського виробництва і торгівлі аграрною продукцією.

Порівнюючи наявні передумови для розвитку сільського господарства та активізації українсько-польської торгівлі аграрною продукцією, особливу увагу слід акцентувати на тому, що виробнича база кожної з держав ґрунтується на характерних організаційно-правових формах ведення агробізнесу, які в Україні та Польщі істотно різняться.

Так, якщо в Польщі основу сільськогосподарського виробництва становлять традиційні для західноєвропейської аграрної культури фермерські господарства, то в Україні сільське господарство і значна частина харчопереробної галузі перебувають під владою агрохолдингів, які є фактичними антагоністами фермерських господарств. Кожен із них акумулює земельний банк від 50 до 500 тис. га, концентруючись на виробництві обмеженого кола сільськогосподарських культур, орієнтованих переважно на експорт. Зазвичай це зернові або технічні культури, що експортуються як сировина для виробництва продовольчих товарів, через що, на думку українських експертів, держава зазнає значних збитків, оскільки недоотримує потенційні переваги від переробки зернових і технічних культур в Україні (чи від використання їх у тваринництві) з подальшим експортом готової продукції на закордонні ринки. Наприклад, за різними оцінками, на кожні 100 тис. тонн сировинного експорту Україною втрачається приблизно 25 млн грн потенційних доходів від переробки цієї продукції всередині держави, а деякі європейські імпортери української кукурудзи, закупаючи її по

120–160 дол. США за тонну, отримують до 600 дол. США доданої вартості на кожній тонні.

Крім того, всі українські агрохолдинги є невід'ємним складником т.зв. кланово-олігархічних груп, кожна з яких широко представлена у владних структурах, зокрема в парламенті та уряді. Як наслідок, вони успішно використовують своє монопольне становище на внутрішньому ринку для недопущення розвитку конкуренції з боку дрібних сільгоспвиробників, насамперед фермерських господарств, унеможливаючи швидкий інноваційний розвиток українського сільського господарства, навіть в умовах дії Угоди про асоціацію з ЄС. Саме цим пояснюється відсутність серйозних зрушень у структурі сільськогосподарського виробництва України й динаміці експорту аграрної продукції на ринок ЄС після підписання Угоди про асоціацію та спрощення доступу українських товарів на європейський ринок. Адже невеликі товаровиробники в Україні так і не отримали змоги ефективно конкурувати з агрохолдингами за експортні ніші, а ті, своєю чергою, жодним чином не змінили власної мотивації щодо якості продукції та способу власної економічної поведінки. У результаті українські сільськогосподарські товари, навіть попри зменшення чи скасування мит, не відповідають європейським стандартам якості, а український аграрний менеджмент не має достатніх навичок роботи на ринку ЄС щодо просування товарів та розширення ринків збуту.

Це знаходить своє відображення в диспропорціях, які спостерігаються у взаємній торгівлі сільськогосподарською продукцією між Україною та Польщею. Так, на польську економіку припадає незначна частка експорту й імпорту товарів сільськогосподарського походження з України. Наприклад, якщо частка Польщі в експорті української продукції до країн – членів ЄС становить майже 16 %, а в імпорті наближається до 15 %, тобто на Польщу припадає близько 15 % зовнішньоторговельного обороту України з ЄС, то в торгівлі сільсько-

господарськими товарами ці показники є значно нижчими. Зокрема, в експорті тваринницької продукції частка Польщі серед усіх країн – членів ЄС не перевищує 14 %, що є чи не єдиним показником, який більш-менш відповідає загальній частці країни у зовнішній торгівлі України з ЄС. Водночас питома вага експорту рослинницької продукції з України до Польщі становить лише близько 7 % загального експорту цієї продукції в ЄС. 7,5 % припадає на Польщу і в імпорті сільськогосподарської продукції рослинницького походження до України з ЄС [7, 117–123].

Із загального обсягу українського експорту до Польщі у 2014 р. частка сільськогосподарських товарів становила близько 12 %. При цьому найбільшими статтями українського експорту на польський аграрний ринок виявилися насіння і плоди олійних рослин (74,1 млн дол. США, або 2,8 %), рослинні матеріали (83,9 млн дол. США, або 3,2 %), продукти переробки овочів (120,7 млн дол. США, або 4,6 %), а також жири та олії тваринного або рослинного походження (60,2 млн дол. США, або 2,3 %). Основними ж статтями імпорту сільськогосподарських товарів з Польщі до України у 2014 р. стали: м'ясо та їстівні субпродукти (42,3 млн дол. США, або 1,4 % усього польського імпорту в Україну), продукти переробки овочів (38,3 млн дол. США, або 1,2 %), їстівні плоди та горіхи (28,3 млн дол. США, або 0,9 %), а також різні харчові продукти (28,9 млн дол. США, або 0,9 %) [7, 117–123].

У натуральному вираженні у двосторонній торгівлі переважає експорт з України до Польщі зернових культур, рослинної олії та м'яса і виробів з курятини. Натомість із Польщі до України експортуються найбільше свіжих і сушених фруктів, м'яса всіх видів, а також свіжих овочів [10, 344–347].

Аналізуючи обсяги взаємної торгівлі сільськогосподарськими товарами в розрізі найбільш важливих статей експорту та імпорту, варто акцентувати увагу на тому, що на експорт до Польщі зернових

культур, які є основною статтею українського аграрного експорту на світовий ринок, припадає лише 0,5 % загального експорту з України до Польщі (для порівняння, аналогічний показник для ЄС загалом становить 10,6 %). Дещо ліпшою є ситуація з експортом до Польщі іншого важливого експорторієнтованого товару, а саме олії, частка якої в експорті до Польщі становить 2,2 %, на тлі загальних 4,6 % для всіх країн – членів ЄС. Якщо до цього додати частку в експорті насіння і плодів олійних культур (2,8 %), то разом з олією вона становитиме 5 % [7, 117–123; 9, 125].

Окреслені проблеми розвитку двосторонньої торгівлі сільськогосподарськими товарами між Україною та Польщею значною мірою підтверджуються характером прикордонної торгівлі аграрною продукцією між обома державами.

Так, торгівля концентрується переважно на постачанні в прикордонні регіони України польських овочів і фруктів, а також молокопродуктів. Натомість основними статтями українського транскордонного експорту до Польщі є окремі овочеві культури та готові продовольчі товари, насамперед алкогольні напої й кондитерські вироби.

При цьому українсько-польська транскордонна торгівля аграрною продукцією відбувається переважно в сегменті човникового товарообміну сировинними товарами. Це істотно обмежує можливості співпраці прикордонних регіонів обох держав у сфері трансферу сучасних аграрних технологій та реалізації інвестиційно-інноваційних проєктів у сільському господарстві.

Як наслідок, констатують українські дослідники, жителі сільських територій українського прикордоння понад 90 % своїх доходів спрямовують на споживчі витрати, виснажуючи тим самим інвестиційний потенціал транскордонного підприємництва загалом і транскордонного аграрного бізнесу зокрема [2, 103].

Усе це дає підстави для висновку про те, що українсько-польське економічне співробітництво в аграрній сфері має значні резерви для свого подальшого

розвитку, як на міждержавному, так і на транскордонному рівнях, а підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС фактично не спроможне призвести до підвищення ризиків продовольчій та економічній безпеці обох держав.

Натомість в умовах посилення глобальної конкуренції за нові ринки збуту й виробничі ресурси пріоритетного значення набуває активізація двосторонньої співпраці між Україною та Польщею в площині реалізації спільних інвестиційних і транскордонних проектів, орієнтованих на підвищення ефективності використання природно-ресурсного та людського потенціалу сільськогосподарського виробництва. Насамперед це стосується створення транскордонних аграрних кластерів та аграрно-індустрі-

альних парків, налагодження дієвих механізмів трансферу сучасних аграрних технологій з Польщі в Україну, а також поглиблення двосторонньої співпраці у сферах аграрної науки й інноваційного розвитку інфраструктури аграрного ринку.

Перспективним напрямом для подальших досліджень у руслі окресленої проблематики є виявлення резервів підвищення ефективності вітчизняного аграрного виробництва на основі використання досвіду Польщі щодо інтеграції до інституційного та підприємницького середовища ЄС, у т.ч. розвиток взаємовигідних економічних відносин у площині транскордонного співробітництва та підготовки кадрів для аграрного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Бочаров С. Європейська інтеграція : польський досвід та українські перспективи / Сергій Бочаров // Вісник Львівського університету (Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 31. – С. 37–42).
2. Вільчинська О. Доходи і витрати сільського населення українського прикордоння / Оксана Вільчинська // Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва : матеріали Міжнар. наук-практ. конф. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. – 187 с. – С. 101–103.
3. Власюк Т. О. Стан і тенденції зовнішньоторговельної діяльності України : виклики для економічної безпеки та способи їх подолання / Т. О. Власюк // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 4 (57). – С. 48–58.
4. Гурак І. Польський євроінтеграційний досвід для України : сільськогосподарська сфера [Електронний ресурс]. / Ігор Гурак – Режим доступу: file:///F:/MyFiles/Downloads/VLNU_Mv_2012_31_19.pdf/
5. Логінов Я. Гегальна прикордонна торгівля наразі не замінить контрабанду [Електронний ресурс]. / Якуб Логінов – Режим доступу: <http://porteurpa.eu/ua/wizy-kordon/kontrabanda-korupcija/2278-lehalna-torhivla-ne-zaminyt-kontrabandu/>
6. Розвиток транскордонного співробітництва : наук.-аналіт. доп. / НАН України ; ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України» ; наук. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2015. – 52 с.
7. Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2014 році : стат. зб. – К. : Держ. служба статистики України, 2015. – 270 с.
8. Тихонович В. В. Аналіз державних механізмів стимулювання співробітництва з країнами Європи [Електронний ресурс]. / В. В. Тихонович – Режим доступу: file:///F:/MyFiles/Downloads/Nvamu_upravl_2012_3_36.pdf/
9. Україна у цифрах у 2014 році : стат. зб. – К. : Держ. служба статистики України, 2015. – 239 с.
10. Rocznik statystyczny rolnictwa, 2014. – Warszawa : Główny Urząd Statystyczny, 2015. – 445 s.
11. Tereszczuk M. Dobry handel z Ukrainą [Електронний ресурс]. / Mirosława Tereszczuk, Łukasz Ambroziak – Режим доступу: <http://studioopinii.pl/mirosława-tereszczuk-lukasz-ambroziak-dobry-handel-z-ukraina/>

References

1. Bocharov, S. (2012). Yevropeiska intehtratsiia : polskiy dosvid ta ukraïnski perspektyvy [European integration : the Polish experience and the Ukrainian prospects]. *Visnyk Lvivskoho universytetu – Bulletin of Lviv University (Seriiia mizhnarodni vidnosyny – Series in International Relations)*, 31, 37–42 [in Ukrainian].
2. Vilchynska, O. (2016). Dokhody i vytraty silskoho naseleñnia ukraïnskoho prykordonnia [Revenues and expenses of the rural population in Ukraine's border areas]. *Proceedings of MIIM'16: Mizhnarodna naukozo-praktychna konferenciia «Sotsialno-ekonomichnyi potensial transkordonnoho spivrobotnytstva»* – International Scientific Conference «Socio-economic potential of cross-border cooperation» (pp. 101–103). Lviv : Lviv National University named after Ivan Franko [in Ukrainian].

3. *Vlasiuk, T. O.* (2015). Stan i tendentsii zovnishnotorhovelnoi diialnosti Ukrainy : vyklyky dlia ekonomichnoi bezpeky ta sposoby yikh podolannia [State and trends of foreign trade of Ukraine : challenges to economic security and ways to overcome them]. *Stratehichni priorityety – Strategic priorities*, 4 (57), 48–58 [in Ukrainian].
4. *Hurak, I.* *Polskyi yevrointehratsiinyi dosvid dlia Ukrainy : silskohospodarska sfera* [Polish experience of European integration for Ukraine : agricultural sector]. Retrieved from file ://F :/MyFiles/Downloads/VLNU_Mv_2012_31_19.pdf/ [in Ukrainian].
5. *Lohinov, Ia.* *Lehalna prykordonna torhivlia narazi ne zaminyt kontrabandu* [Legal cross border trade currently cannot substitute for smuggling]. Retrieved from <http://porteuropa.eu/ua/wizy-kordon/kontrabanda-korupcija/2278-lehalna-torhivla-ne-zaminyt-kontrabandu/> [in Ukrainian].
6. *Kravtsiv, V. S.* (Eds.) (2015). *Rozvytok transkordonnoho spivrobitnytstva* [Development of cross-border cooperation, scientific and analytical report]. Lviv : The National Academy of Sciences of Ukraine ; State institution «Institute for Regional Studies named after M I. Dolishnyi of the National Academy of Sciences of Ukraine» [in Ukrainian].
7. *Spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta krainamy YeS u 2014 rotsi : Statystychnyi zbirnyk* (2015) [Cooperation between Ukraine and the EU in 2014 : Statistical Yearbook]. K. : State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
8. *Tykhonovych, V. V.* (2015). *Analiz derzhavnykh mekhanizmv stymuliuвання spivrobitnytstva z krainamy Yevropy* [Analysis of government mechanisms to encourage cooperation with Europe]. Retrieved from : file ://F :/MyFiles/Downloads/Nvamu_upravl_2012_3_36 %20 (1).pdf [in Ukrainian].
9. *Ukraina u tsyfrakh u 2014 rotsi : Statystychnyi zbirnyk* (2015) [Ukraine in Figures and Facts 2014 : Statistical Yearbook]. K. : State Statistics Service of Ukraine [in Ukrainian].
10. *Rochnik statystychny rolnitstva, 2014* (2015). Warszawa : Główny Urzond Statystychny [in Polish].
11. *Tereshchuk, M. & Ambrozyak, L.* *Dobry khandel z Ukrainou*. Retrieved from <http://studioopinii.pl/mirosława-tereszcuk-lukasz-ambroziak> [in Polish].